

- » Impresum
- » Pretplata
- » Kontakt
- » Oglašavanje
- » Novi broj
- » Prošli brojevi
- » Posebna izdanja
- » NSPM Analize
- » Linkovi

»»» Debate:

- »»» Kosovo i Metohija
- »»» Srbija i Crna Gora
- »»» Srbija i NATO
- »»» Srbija među ustavima
- »»» Crkva i politika
- »»» Kuda ide Srbija?
- »»» Svet nakon 11. septembra
- »»» Istina i pomirenje na ex-YU prostoru

»»» Komentari:

- »»» Politički život
- »»» Kolumne Đ. Vukadinovića i S. Antonića
- »»» Kulturna politika
- »»» Ekonomska politika
- »»» Polemike
- »»» BiH - deset godina posle Dejtona
- »»» Savremeni svet

»»» Pregledi:

- »»» Prenosimo
- »»» Prikazi
- »»» Hronika
- »»» Ankete

»» EKONOMSKA POLITIKA

Ekonomska politika

Miroslav N. Jovanović (1)

Koliko Evropska unija treba Srbiju i koliko Srbija treba Evropsku uniju? Osnovna pitanja i odgovori

1. Uvod

Evropska unija (EU) i moguće pristupanje Srbije ovoj međudržavnoj instituciji u relativno daljoj budućnosti je povezano u javnosti Srbije sa brojnim očekivanjima, nedoumicama, nerazumevanjem, strahom, radošću i povremenim manipulacijama. Tema je važna, široka i složena, pa postoji potreba za osnovnim i razumljivim objašnjenjima.

Dok je u Srbiji ova tema među prvima po važosti i skoro na vrhu svih državnih rasprava, unutar EU i u njenim zemljama članicama ova tema ne izaziva gotovo nikavu pažnju ili prioritet. Jednostavno, EU je zauzeta mnogo bitnijim pitanjima po sebe kao što su to buduće ustavno ustrojstvo EU, bezbednost, nezaposlenost, migracija, demografski problem (starenje stanovništva), monetarna unija, očuvanje jedinstvenog tržišta i još uvek nezavršeno prilagodjavanje na istočno proširenje EU.

Ova kratka akademska rasprava o pogodnostima i problemima koji su povezani sa mogućim pristupanjem naše otadžbine EU se osvrće na sledeće teme. Na početku se govori o osnovnim geopolitičkim pojmovima. Zatim sledi rasprava o uslovima za pristupanje EU, zakonodavstvu, pregovorima, funkcionisanju EU i njenom budžetu. Nastavlja se razmatranjem efekata integracije, interesom EU za Srbijom i interesom Srbije za EU. Pred zaključkom se iznosi vidjenje o budućnosti EU.

2. Geopolitika

Geopolitika je nauka čija je osnovna tema proučavanje pitanja kako geografski položaj države u prostoru određuje i utiče na političke događaje u datoj zemlji. Geopolitika ima tri osnovna zakona:

- Države donose odluke prvenstveno u sopstvenom nacionalnom interesu.
- Politički događaji su sa prolaznim dejstvom. Ovo dejstvo može ponekad relativno 'lako' i brzo da se promeni. (2)
- Dugoročna prijateljstva, trajni savezi, dugotrajno (bratsko?) razumevanje i večita zahvalnost među državama i u međunarodnim odnosima ne postoje. Nikada i nisu postojali u dugom roku. Postoji i traje jedino politika nacionalnih interesa. Ali i navedeni interesi mogu lako da se promene u skadu sa situacijom datog trenutka.

U ovom smislu Vlada naše otadžbine treba da objasni razumljivo, detaljno i strpljivo narodu šta znači članstvo u EU. Šta i kada ono donosi zemlji i njenim žiteljima, a istovremeno i koliko ono staje u novcu, naporima i vremenu.

Svaka politička odluka mora prvenstveno da vodi brigu o dobrobiti sopstvene države i naroda. Dobrobit ostalih država igra naravno ulogu, ali sopstvena dolazi uvek na prvo mesto. To svaka država u EU, a pogotovo ako je ona velika, jasno pokazuje i nesumnjivo sprovodi. Dobit i cena koja treba da se plati za većinu stavki povezanih sa pristupanjem EU može da se proceni u vremenu i novcu. To se mora predočiti narodu na razumljiv način. Recimo: koliko koja stavka staje preračunata u mesečni penzijski fond, ili koliko je to kilometara autoputa ili kilometara nasipa za odbranu od poplave...

Mora se uvek imati na umu da se sve u životu i stvarnosti ne može i ne treba meriti kroz prizmu novca i tržišta. Pogotovo ne članstvo države u EU. Postoje mnoge druge velike dobiti, koristi, prava i obaveze koje ne prolaze kroz novčane tokove. Ali finansijski momenat je bitan i mora da se nadje 'na stolu'. Pitajte o ovome recimo Britaniju, skandinavske države, Poljsku ili Nemačku i druge koje su u EU. Pa kada se sve ovo jasno objasni, neka naš narod odluči o ovako bitnom pitanju po državu.

3. Uslovi za pristupanje EU

Postoje nekoliko zvaničnih i obaveznih uslova za pristupanje zemlji EU. Oni su sledeći:

- Zemlja treba da je evropska.
- Treba da je demokratska sa vladavinom prava.
- Treba da ima tržišnu privredu koja funkcioniše i koja može da izdrži oštra pravila EU u pogledu konkurencije na tržištu.
- Zemlja mora da prihvati i sprovede 'acquis communautaire'.

Uz navedeno, EU mora da ima uz dobru volju i kapacitet da primi novu zemlju članicu.

Uslovi za pristupanje su takvi da EU može da ih tumači jako široko. Ona to i čini. Zemlja koja pristupa

određenom 'klubu' mora da prihvati njegova pravila. Nedavno je jedan visoki briselski zvaničnik EU izjavio uglednom Ekonomistu: 'Jednom kada zemlja podnese molbu za pristupanje EU, ona postaje naš rob'. (3) Ovo znači da zvaničnici EU u pregovorima o pristupanju zemlje EU mogu da postupaju manje više po svom nahodjenju u zavisnosti od političkog trenutka, uslova i potreba.

Bez obzira na lepe i slatke reči podrške i razumevanja, EU i njene zemlje članice su u stvarnosti bile surove prema Srbiji, a biće još surovije u budućnosti. (4) EU je mnogo tražila i traži od Srbije. Često sa punim pravom. Postavlja se pitanje: šta je to pruženo Srbiji za uzvrat? Srbija je učinila i čini dosta da se 'uklopi' u tokove i zahteve (diktat) EU. Pilule na tom putu su bile jako gorke, a još gorče i neprijatnije sigurno uskoro čekaju. To je bez ikakve sumnje. Bez obzira na to šta Srbija čini da se približi EU, moguće pristupanje EU izmiče. Sve više i više zemalja EU i one koje joj pristupaju uvode vize za putovanje državljanima Srbije. A to je ono što građani vide, što ih neposredno i nesumnjivo dotiče, što utiče na njihov život i formira javno mnjenje. Najavljena olakšanja za dobijanje viza za studente, građani vide kao još šire otvaranje vrata za 'odliv mozgova' iz Srbije. Mnogi studenti i bez ovakvih najavljenih olakšica dobijaju vize. Finansijsku i drugu pomoć EU najveći deo građana Srbije niti vidi niti oseća. Razne lepe priče, obećanja, međudržavni sporazumi, razne pozitivne studije, tapšanja po ramenu zvaničnika i slično, sve je to jako daleko i nedodirljivo građanima koji su istovremeno i glasači. To se često prenebregava i zaboravlja.

Građani Srbije, pogotovo Srbi, su često sumnjičavi u vezi sa 'uplitanjem' međunarodnog faktora. Svaki put kada je od 1990. bio 'upleten' međunarodni faktor, Srbi su u realnom i geografskom (prostornom) smislu uvek bili gubitnici. Srbi su se i u Bosni i Hercegovini izborili za Republiku Srpsku, koja je bila međunarodno priznata kao sastavni deo te države. Vremenom se pod međunarodnim pritiskom sve to realno (ali ne i formalno) poništava, topi i centralizuje. Setite se ako to možete samo jednog primera od 1990. u kome su Srbi nešto dobili u realnom i geografskom (prostornom) smislu, a da je tu bio prisutan međunarodni faktor? (5)

EU ima jako široko diskreciono pravo da bira koga, kakvog, kako i kada će da primi u svoje članstvo. Od sada svaka nova zemlja koja pristupa EU mora da bude prihvaćena od svih zemalja članica EU bez izuzetka. Neke zemlje mogu da to reše i izjašnjavanjem o novim članicama i na nacionalnom referendumu, a ishod referenduma može često da bude jako neizvestan.

4. Acquis communautaire (aki komuniter)

'Aki komuniter' je celokupno telo važećih zakona, pravnih običaja i prakse EU. Njegov obim se procenjuje na oko 80.000 stranica. Svakodnevno se donose novi zakoni u Briselu. U proseku preko 2.000 godišnje. Ima i takvih koji zovu ovaj sistem 'faks demokratija': glavni gradovi zemalja članica EU svakodnevno primaju 'radne naloge' iz Brisela koje moraju da sprovedu u svojoj zemlji. Zemlje članice EU iz centralne i istočne Evrope se sećaju sličnih 'naloga' koje su dobijale do kraja 1980-tih iz Sovjetskog saveza.

Najveći deo akija reguliše funkcionisanje jedinstvenog tržišta EU. To je vrlo podrobna i sveobuhvatna regulativa. Ali to nije sve. U duhu akija je i postojanje nepisane političke kulture i pravila ponašanja. To znači da se daje značaj političkoj časti i moralu. Ako neki izabrani političar, pogotovo na višoj i visokoj javnoj funkciji nešto zgreši (za vreme svog mandata ili pre njega, a to ispliva u javnost), njegova ili njena politička karijera je završena. Naravno, to zavisi i od vrste 'greha' (da li neki ministar ima ljubavnika ili ljubavnicu, da li se neko švalerao za sopstvene ili državne pare; da li je to bilo u radno vreme ili van njega;...). Ali nema nikakve milosti prema onima koji su imali bilo kakve veze sa trgovcima ljudima ili drogom, ili sa onima koji su primili mito. Takvi su bez ikakvog moralnog kredibiliteta, javnog poverenja i potpuno su neprihvatljivi. Takvi političari, ako imaju malo časti, sami se zauvek povlače sa funkcije i kasnije, kao obični građani, vode postupak da pokušaju da skinu ljagu sa svog imena. Vredelo bi pogledati i pojedine političare u Srbiji kroz ovakvu lupu.

Samo sprovođenje dela akija koji se tiče zaštite životne okoline (320 zakonskih akata) u 10 zemalja koje su pristupile EU u maju 2004. iziskuje sredstva u visini €110 milijardi. (6) Ali, obratite ovde pažnju, to je samo jedna od mnogih dimenzija akija. Ostale se tiču poljoprivrede, trgovine, tehničkih i drugih standarda, transporta, statistike, etiketiranja robe, zaštita potrošača, transporta,... Aki recimo propisuje i standarde za dužinu merdevina. Nedavno su se razbesneli amsterdamski perači prozora jer je ispalo da su njihove merdevine suviše dugačke i zbog toga nisu u skladu sa pravilima EU koja se tiču zaštite na radu. (7)

EU finansijski pomaže zemlje koje joj pristupaju. Zemlje koje su pristupile EU 2004 primile su €45 milijardi u razdoblju 2000-06. Uz ovu glavnu pomoć (program Agenda 2000) pristiglo je još nekoliko milijardi kroz razne 'mini' programe. Ipak, sprovođenje akija je jako skupo. Odobrena sredstva od €45 milijardi i još nekoliko milijardi iz drugih izvora EU nisu dovoljna. Zemlje moraju same da se snadju za ta dodatna sredstva: krediti, sniženje određenih izdataka, preraspodela postojećih sredstava...

Aki mora da se sprovede u svakoj zemlji članici EU jer, recimo, ako neka fabrika koja ispušta otrovne gasove ne ugradi određene skupe filtere, tada ima (1) niže troškove proizvodnje u odnosu na one koji su ih ugradili i (2) na taj način remeti konkurenciju na tržištu. To je nedopustivo na jedinstvenom tržištu EU. Izuzeci postoje, ali nisu jako česti. Oni važe samo za one koji su već u EU. Britanija, recimo, nije ni u Šengenskoj, ali ni u evrozoni. Zemlje koje pristupaju EU mora da prihvate i sprovedu aki u celini. O tome pregovora nema. Jedino o čemu može da se pregovara je samo dužina perioda prilagodjavanja i moguća finansijska pomoć.

Prihvatanjem i sprovođenjem akija se dobija više stvari. Recimo u pogledu proizvodnje roba i usluga, trgovine i očuvanja zdravlja i životne okoline, dobija se:

- Pristup rezultatima ogromnog naučnoistraživačkog rada u koji ništa nije uloženo od strane treće zemlje koja ga prihvata.
- Standardizacija proizvoda: Ako neko želi da izvozi robu u EU, tada ona mora da odgovara standardima EU inače takvom robom ne može da se trguje sa EU.

5. Pregovori o pristupanju EU

Pregovori o pristupanju EU traju dotle dok EU ne bude zadovoljna ekonomskim, političkim i opštim stanjem zemlje koja joj pristupa. Što se tiče dužine pregovora i sprovođenja dogovorenog u zemlji pre pristupanja, iskustvo nas uči da ovi pregovori mogu da traju oko šest godina. Recimo, Češka je pregovarala od 1998 do 2003. Slovačka nije zadovoljila uslove EU kada je to učinila Češka, pa je počela pregovore 2000. Ipak, obe zemlje su zajedno završile pregovore o pristupanju EU, i zajedno su pristupile EU 2004. Letonija i Litvanija su takodje pristupile EU po ovom 'skraćenom' postupku.

Postoje presedani o mogućem ubrzanom pregovaranju i pristupanju EU po 'skraćenom' postupku, ali zaboravlja se da postoje i presedani o 'produženom' postupku. I pored svih planova, želja i dobre volje, ulazak Španije i

Portugalije u EU je 'kasnio' dve godine. Predviđanja su da pregovori EU sa Turskom mogu da traju oko jedne decenije.

Treba imati na umu da kada zemlja pristupi EU kao punopravni član, postoji određeno razdoblje prilagodjavanja na članstvo. Recimo, građani zemalja EU iz srednje i istočne Evrope mogu slobodno da putuju po svim zemljama EU, ali će moći da se u njima legalno zapošljavaju tek od 2011. ne pre. Jedino Britanija, Irska i Švedska dozvoljavaju neometan pristup domaćem tržištu rada državljanima zemalja koje su pristupile EU 2004. od momenta pristupanja Uniji. Ostale zemlje polako podižu prepreke za pristup domaćem tržištu rada, ali zemlje koje su verovatno najprivlačnije (Nemačka, Austrija i donekle Francuska) za migrante iz zemalja srednje i istočne Evrope nemaju nameru da otvore svoje tržište rada do 2011.

Zemlja kandidat godinama pregovara sa Evropskom komisijom o svom pristupanju EU. Kada zemlja kandidat ispuni sve zahtevane uslove, neka od zemalja članica EU može da spreči pristupanje EU i posle završenih pregovora i potpisanog sporazuma. Ipak, do sada se to nije dogodilo, ali EU je činila i manja grupa zemalja članica koja je o tome odlučivala. Ugovor o pristupanju nove zemlje EU mora da se ratifikuje sada u svih (za sada) 25 zemalja članica EU.

Teritorija celokupne zemlje kandidata pristupa EU. Ali i Kipar je pristupio EU, a Turska i dalje okupira severni deo zemlje. Na tom delu Kipra se ne primenjuje pravni sistem EU zbog okupacije. Pitanje okupacije Kipra će da bude jedno od gorućih pitanja prilikom pregovora o pristupanju Turske EU. Jasan zahtev EU će da bude povlačenje svih turskih okupacionih snaga sa teritorije Kipra (punopravnog člana EU).

U nekim budućim pregovorima sa Srbijom, EU može da izjavi da državne granice unutar EU ne igraju ulogu zbog potpune slobode kretanja robe, ljudi, kapitala, preduzeća i preduzetništva. Zbog toga, jedan od zahteva i uslova za pristupanje članstvu EU, ova organizacija može, ponavljamo može (ali ne mora) da bude zahtev je da se Srbija 'odrekne' Kosova i Metohije ili da prizna njegovu (moguću) nezavisnost. (Objašnjenje može da bude: Kosovo i Metohija su na putu ulaska u EU.) U suprotnom, može da ne bude ništa od prisupanja Srbije EU. To lako može da bude 'svileni gajtan' oko vrata Srbije. Istovremeno, EU može, (ali ne mora) da po svom nahodjenju zahteva teritorijalno i administrativno preuredjenje Srbije (Raška oblast, Vojvodina,...). I gde je tu kraj zahtevima EU? Da li je EU voljna da unapred predoči svoj konačan spisak detaljnih (ne opštih) zahteva i uslova koje Srbija mora da ispuni? Ili ovaj spisak može da se stalno menja od strane EU 'u hodu'. Ako do toga dodje, takve teritorijalno-administrativne stvari su nepovratne u dužem roku. Ako se sve to učini po zahtevu EU, kakve su garancije da će takva preuredjena Srbija biti primljena u članstvo EU?

Kipar treba da se ujedini što je razumljivo. A što se tiče Srbije i Kosova i Metohije, to će se videti uskoro. Ako zaista državne granice ne igraju ulogu u EU, neka EU objasni da li je i kako rešen granični i teritorijalni spor između Britanije i Španije u vezi sa Gibraltarom?

EU ne samo da se meša u unutrašnje stvari zemalja koje joj pristupaju, već to čini i kod postojećih zemalja članica. Kada je recimo Jorg Hajder u Austriji ušao u vladu 2000, tada su ostale zemlje EU sprovele bilateralno zamrzavanje odnosa sa Austrijom čak i pre nego što je nova vlada načinila bilo kakvu grešku. Pošto se EU meša ne samo u sastav vlada zemalja članica, već u u vodstvo političkih partija u zemljama članicama (Hajder), mnogi u EU se ozbiljno pitaju da li treba i dalje prenositi nacionalnu suverenost na politički udaljenu 'briselsku birokratiju'.

Još jedan primer. Ustav je najviši pravni akt svake suverene zemlje. Ali šta se dogodilo u bivšoj zajednici Srbije i Crne Gore? Bez 'dobrih usluga' (kako se to kaže diplomatskim jezikom) visokog predstavnika EU za spoljnu politiku Havijera Solane ne bi bilo ni 'Ustavne povelje' ali ni njenog 'Aneksa' koji se daje parlamentima samo na formalnu 'overu'. Mnogi se pitaju: a gde je tu demokratska procedura i javna rasprava o najvažnijem pravnom aktu jedne suverene države? Kako može jedna šačica ljudi da donese ovakav akt iza zatvorenih vrata, a da istovremeno priča o otvorenosti i demokratiji?

6. Funkcionisanje EU

EU ima hibridnu strukturu. Nema ni jedne druge međunarodne organizacije ili države koja funkcioniše na sličan način. Rečeno na vrlo uprošćen način: Evropska komisija samostalno podnosi predlog (bez ovog predloga nema nikakve akcije) Savetu ministara koji odlučuje i ako je potrebno menja podneti predlog zajedno sa Evropskim parlamentom. Doneta odluka se vraća Komisiji na izvršenje. Evropski Savet čine predsednici država ili vlada 25 članica EU donosi glavne političke odluke i smernice za EU. (8)

Evropska komisija je jedinstveni organ jer je ona predlagač, izvršilac, istražitelj, sudija (u određenim slučajevima), porota i izvršilac. Sve to u isto vreme. Nema jasnog, razumljivog i uobičajenog razgraničenja vlasti na političku, izvršnu, istražnu i sudsku. Evropski sud je krajnja pravna instanca EU.

Razumljivost je osnova demokratske legitimnosti. Ipak, ovo nije razumljivo prosečnom građaninu i glasaču u EU. Mnogi govore o 'demokratskom deficitu' u EU. Najvećem delu građanstva u EU integracija je apstraktni međudržavni projekat, nešto što je donela politička elita često iza leđa javnosti. Primer je uvođenje evra. Ili istočno proširenje. Malo glasača u EU je imalo mogućnosti da se izjasni o tako važnim pitanjima na referendumu. Jedna od opipljivih stvari koju su videli građani je nestanak pasoške i carinske kontrole u zemljama koje su u okviru Šengenskog sporazuma. Takodje, tu je i uvođenje evra.

Eurobarometar, institucija EU koja sprovodi ankete, beleži opadanje podrške javnosti 'evropskom projektu' u zemljama članicama. To se ogleda i u stalnom opadanju izlaska birača na glasanje za Evropski parlament koje se događa svakih pet godina počevši od 1979. Samo 45% birača je izašlo na ove izbore 2004. Ali kada se radi o pitanju kao što je to Ustav EU, rekordnih 70% Francuza je izašlo na izbore. Njih 55% je tome reklo ne. Na taj način su Francuzi izrazili svoje negodovanje o putu kojim ide EU i 'kaznili' su političku elitu koja se delom arogantno odnosila prema narodu kao potrošaču, a ne kao biraču. Isto se dogodilo i u Holandiji. Ne zaboravimo da su Francuska i Holandija zemlje osnivači i davaoci glavnog tempa procesu evropske integracije u predjašnjih pola veka.

EU nije jedinstvena organizacija. Unutar EU postoji više slojeva ili krugova. Formalni slojevi u EU uključuju sledeće:

- 12 zemalja koje su prihvatile evro i ostale koje nisu,
- zemlje koje su u Šengenskoj zoni i one van nje,
- zemlje čiji državljani imaju puno pravo na zapošljavanje širom EU i one čiji državljani još uvek nemaju to pravo i
- zemlje koje imaju pun pristup poljoprivrednom fondu, a to su 15 'starih' zemalja članica EU. Nove

zemlje članice iz srednje i istočne Evrope će imati puni pristup tom fondu tek od 2013. Do tada će da dobijaju sredstva 'na kašičicu'. Ali veliko je pitanje da li će Zajednička poljoprivredna politika EU (zajedno sa svojim fondom) uopšte da postoji posle 2013. Postoji gledište da ovu zajedničku politiku treba ukinuti i prebaciti je u potpunosti u nadležnost država članica.

Neformalni slojevi:

- Francusko-nemačko jezgro EU zajedno sa zemljama Beneluksa koje su bile za produblivanje postojeće integracije u EU.
- Britanija, Skandinavija i poneka 'nova' zemlja sa istoka (Poljska) su protiv produblivanja integracije. Britanija se snažno zalaze za stalno proširenje EU. Na taj način želi da razblaži i oslabi francusko-nemačko jezgro u EU.

EU ima svoju unutrašnju dinamiku i razvoj. EU se stalno menja, postaje drugačija. To se naročito ogleda posle istočnog proširenja EU 2004. Još ranije se odlučivanje u EU promenilo. Prvobitno je EU bila organizacija u kojoj je Evropska komisija imala vrlo bitnu ulogu. Komisija je predlagala, a zemlje su odlučivale na osnovu tog predloga (zajednički metod odlučivanja). Iako je ovakav metod ostao i dalje formalno na snazi, stvarnost je postala drugačija. Zajednički metod je zamenjen međudržavnim metodom. Sadašnja Evropska komisija je samo bleđa senka Komisije koju je predvodio Žak Delor tokom 1980-ih godina. To znači da glavnu reč u skoro svemu imaju države članice EU, dok je Evropska komisija nekako 'gurnuta' u stranu. Ovo se često zaboravlja. Može Evropska komisija da kaže ili obeća šta god želi, ali ona je samo vrsta 'radne zajednice'. Stvarna moć u EU je u rukama zemalja članica. Njih sada ima 25, a biće ih verovatno uskoro još više.

7. Budžet EU

Godišnji budžet EU je oko €100 milijardi. Zemlje članice uplaćuju sredstva u budžet EU po vrlo komplikovanoj formuli. Uplate su uglavnom u skladu sa privrednom snagom zemlje. Budžet EU se troši na poljoprivredu 50%, regionalni i socijalni razvoj 30%, administraciju 5% i ostalo 15%.

Budžet EU se određuje na osnovu plana tj. finansijske perspektive koja se donosi za razdoblje od po sedam godina. (I u EU postoji 'centralno planiranje' ali ga niko tako ne zove.) Njegov maksimalni nivo je 1,27% od ukupnog društvenog proizvoda svih zemalja članica EU. Zemlje koje su neto uplatioci u budžet zastupaju stanovište da on treba da bude najviše 1% ukupnog društvenog proizvoda EU. Evropska komisija je predložila €1.000 milijardi za Finansijsku perspektivu (dugoročni budžet EU) za razdoblje 2007-13. Teški pregovori o novoj finansijskoj perspektivi su odredili svotu od (samo) €862 milijarde. EU postaje mnogo manje izdašna nego što je to bio slučaj u prošlosti.

8. Prvi efekti na zemlju koja pristupa EU

Ekonomski i drugi efekti na zemlju koja pristupa EU pristižu u dugom roku. Ipak, prvi vidljivi ekonomski efekat na zemlju koja pristupa EU uključuje povećanje cena hrane i nekretnina. To su dobro osetile zemlje koje su pristupile EU 2004. EU stimuliše poljoprivrednu proizvodnju uz pomoć garantovanog otkupa po relativno visokim cenama. To je udar na dohodak onih koji imaju fiksna primanja. Istovremeno dolazi i do porasta cena nekretnina. Unutar EU postoji i očekuje se opšta stabilnost. Zato cene nekretnina i pre punog ulaska u EU počinju da rastu. Posle pristupanja EU, cene nekretnina mogu da budu više i za 30% u odnosu na razdoblje pre otpočinjanja pregovora o pristupanju EU.

Ostali lako uočljivi efekti uključuju olakšanje odlaska na studije u druge zemlje članice EU. Mladi ovo masovno koriste. Zatim, dolazi do odstranjivanja iz saobraćaja vozila koja zagadjuju okolinu. Nema više zagušujućeg i zagadjujućeg opasnog dima na ulicama i putevima. Ali dolazi i do početka otvaranja vrata za navalu legalnih i naročito ilegalnih imigranata i očajnika iz nerazvijenog sveta.

Ulazak u EU podstiče ekonomski rast. Ovakav razvoj događaja može da poveća opšte blagostanje zemlje. Ali kako ovakav razvoj događaja dotiče pojedince, to zavisi od raspodele dohotka. Ovo može da se utvrdi i oseti tek u dužem roku. Mnogi u zemljama srednje i istočne Evrope primećuju raslojavanje stanovništva u pogledu dohotka (stvara se nova 'nomenklatura'). Procene su da je zemljama centralne i istočne Evrope potrebna bar jedna generacija (oko 30-tak godina) da dostignu prosečni nivo dohotka po stanovniku 'starih' 15 zemalja EU. [\(9\)](#)

Članstvo u EU nije neophodno za materijalno bogatstvo i privredni napredak zemlje. Švajcarska i Norveška imaju najveći dohodak po stanovniku u Evropi i među prvima su na svetu, a nisu članovi EU. Ove zemlje imaju poseban ugovor o slobodnoj trgovini industrijskim proizvodima sa EU i to im je sasvim dovoljno. Gradjanima ovih zemalja su u više mahova na referendumu odbili predlog da njihova zemlja pristupi EU.

Treba imati na umu da članstvo u EU nije nesumnjiva garancija ekonomske sigurnosti i napretka. U Nemačkoj je nezaposlenost najveća od 1930-ih godina. U Francuskoj je isto 10% radno sposobnih nezaposleno bez izgleda da se ova situacija uskoro promeni na bolje. Istočno proširenje EU pojedini sada vide kao ulazak zemalja u EU koje su nosioci kulture koja je tuđa 'Evropi' jer su ove nove zemlje članice sobom donele sistem koji je zasnovan na ultraliberalnoj ekonomskoj politici, niskim porezima, niskim zaradama i slaboj zaštiti na radu. Drugi smatraju da je baš to, konkurencija uz pomoć nižih poreza i socijalni damping, ono što je potrebno da se ubrizza novi elan u privredu EU.

Izgledi za ubiranje povoljnih ekonomskih efekata od pristupanja EU u dugom roku su vrlo povoljni, ali ne i zagaranovani. Sve zemlje koje su pristupile EU, posebno periferne su povećale svoj privredni rast u dugom roku. Ali to je dugi rok. Do njega treba stići. Pogledajte Irsku. Od relativno zaostale zemlje, ona je danas najdinamičnija u EU. I Grčka se razvila, ali ne tako uspešno kao Irska.

U svakom slučaju, istočno proširenje EU 2004. je stvorilo određenu vrstu vidnog zamora, čak alergije, prema novim proširenjima EU. [\(10\)](#) Ovo je naročito vidljivo u Francuskoj ali i u određenom broju drugih zemalja članica EU. I Nemačka, kao i Francuska, šalje otvorene signale i poruke Balkanskim zemljama koje još uvek nisu na putu punih pregovora o članstvu u EU. Nemačka predlaže specijalno partnerstvo sa EU, ali ne i ulazak u EU. [\(11\)](#) Setimo se da su Francuska i Nemačka osnivači EU i da njihovo mišljenje i odluka imaju posebnu važnost i težinu u EU. Dakle proširenje EU su moguća u budućnosti, ali će ona mnogo teže da se prihvate i sprovedu.

Zemlje iz srednje i istočne Evrope su znale da je EU organizacija koja se menja. Očekivanja su im ipak bila izneverena. Kada su krenule na put ka pristupanju EU početkom 1990-ih, EU je bila vrlo izdašna organizacija koja je pomagala svoje nerazvijene regione. Kada su nove zemlje ušle u EU 2004, videle su da je EU vrlo zahtevna u pogledu akcija, ali nije više tako izdašna kao što su to očekivale nove zemlje. Ispada da su zemlje

srednje i istočne Evrope očekivale od ulaska u EU jedno, a na kraju dobile nešto sasvim drugo. Ove zemlje su dobile mnogo, mnogo manje u odnosu na ono šta su očekivale:

- Skupi zahtevi oko sprovođenja akcija su se pojačali.
- Sredstva u budžetu su ostala manje više ista, ali se ne dele više na 15 već na 25 zemalja.
- Novopridošle zemlje će da počnu da dobijaju sredstva iz poljoprivrednog fonda, ali po kliznoj skali tako da će da se izjednače sa starim zemljama EU(15) tek 2013.
- Gradjani novopridošlih zemalja imaju pravo na slobodno i neograničeno putovanje i boravak po celoj EU. Ali koliko gradjana u proseku putuje u inostranstvo? Možda 5 %. Ostali za to nemaju sredstava.
- Gradjani novopridošlih zemalja nemaju puno pravo na rad u zemljama 'stare' EU. Sezonski poslovi su dozvoljeni kao i ranije, ako postoji tražnja za njima. Puno radno pravo će da steknu tek od 2011. jer se 'stare' zemlje EU (posebno Nemačka, Austrija i Francuska) boje preterane imigracije. (12) Britanija, (13) Irska i Švedska su jedine zemlje koje su odmah otvorile domaće tržište radne snage za migrante iz novopridošlih zemalja EU.

9. Privlačnost Srbije za EU

EU zanimaju prvenstveno dve stvari u Srbiji: politička stabilnost i saobraćaj (uključujući i sa njime povezane usluge). Setimo se da je osnivanje EU je počelo 1952. (Evropska zajednica za uglj i čelik) prvenstveno zbog očuvanja mira, slobode i sprečavanja ratova (između Francuske i Nemačke). Srbija je izgubila dobar deo geopolitičkog značaja koji je imala tokom proteklih 150 godina, najviše zbog toga što se svet promenio. Ali Srbija je dobila novu dimenziju geopolitičkog značaja. Sve zemlje u okruženju Srbije mogu za određeno vreme da se nadju u članstvu EU. Kada se to dogodi, Srbija može da postane 'crna rupa' na mapi Evrope. Zbog toga EU zanima da uključi u svoje članstvo i Srbiju. Neko će reći da je i Švajcarska 'crna rupa' na mapi Evrope. Ali Srbija nije Švajcarska.

Privredna snaga i tržište Srbije igraju vrlo malu ulogu u mogućem pristupanju EU. Ukupna ekonomska 'težina' tj. tržište Srbije je za EU verovatno jednaka 'težini' nekog malo većeg grada u 'staroj' EU.

10. Privlačnost EU za Srbiju

Srbija bi trebalo da pristupi EU zbog učešća u životu porodice stabilnih i demokratskih evropskih država. Pojedini stavljaju primedbe da bi time Srbija izgubila deo nacionalnog suvereniteta što može da izgleda na površini tačno. Međutim, ako Srbija želi da posluje sa EU, tada treba da prihvati i primeni neki komuniter. Izvan EU, Srbija nema nikakav utican na kreiranje akcija. Unutar EU, Srbija bi imala određeni (mali) uticaj. Unutar EU, suverenitet Srbije bi mogao da se poveća u određenim domenima. Glavne dobiti za Srbiju u EU uključuju:

- Unutar EU, Srbija bi bila primorana da bitno poboljša sudstvo i opšu državnu upravu (uključujući i smanjenje korupcije). Ovo bi mogla da bude jedna od najznačajnijih koristi za Srbiju od pristupanja EU. Ugovori bi morali da se izvršavaju. Sud bi morao da rešava sporove i da presudjuje u razumnom roku. Ako, recimo, neko na nesreću bude povredjen i onesposobljen tuđom krivicom u saobraćajnoj nesreći, tada bi mogao da bude siguran da će sud, ako dodje do spora sa osiguravajućim društvom, doneti presudu u razumnom roku i na takav način da će oštećenom biti nedvosmisleno nadoknadjena puna načinjena šteta.
- Došlo bi do aktivne i efikasnije borbe protiv korupcije.
- Dobila bi se određena šansa da zemlja izadje iz ruku neodgovornih, sumnjivih, nezdravih i opasnih političara koji vode politiku i daju raznorazne neumerene izjave za koje ne polažu ni političku ni pravnu ni moralnu odgovornost.
- Srbija bi dobila osigurano ogromno i bogato tržište za svoje proizvode i usluge. Istovremeno bi morala da otvori i svoje tržište za robu i usluge iz zemalja EU. Došlo bi do sniženja cena određene industrijske robe i povoljnih efekata na potrošače. Proizvođači bi bili naterani da povećaju efikasnost poslovanja i proizvode ono što se traži na tržištu EU, inače preći bankrot. To može da ima povoljne opšte efekte na Srbiju ali samo u dužem roku.
- Pristigli bi verovatno i određeni manji regionalni i agrarni fondovi od EU, ali samo i u dužem roku. Ipak postavlja se pitanje o opstanku Zajedničke poljoprivredne politike i ostalih fondova EU posle 2013.
- Došlo bi do vidnog poboljšanja u kvalitetu životne okoline.
- Studenti bi relativno lako mogli da idu na studije ili bar njihov deo u ostale zemlje EU.

Postavlja se i pitanje da li se Srbija uopšte nešto i pita u vezi sa svojim pristupanjem EU? Formalno i pravno da. Realno, vrlo malo. Ako političari u EU odluče da prime Srbiju u svoje članstvo, to može da se sprovede po vrlo kratkom postupku. Pogledajmo primer Slovačke. Ili drugi primer koji se tiče Srbije. Savet Evrope (Strazbur) je međudržavna organizacija isključivo demokratskih zemalja koja se zalaže prvenstveno za demokratiju; za prava gradjana; slobodu štampe, medija, zborna i dogovora; vladavinu prava; i tome slično. I ovde postoje pravila za pristupanje. Zemlja koja krši prava za koja se zalaže Savet Evrope ne može da bude primljena u njegovo članstvo. To je jasno. Sve zemlje članice EU su i članice Saveta Evrope. I šta se događa? Kako se pravila primenjuju u praksi? Tadašnja zajednica Srbije i Crna Gore je pozvana i primljena u punopravno članstvo Saveta Evrope u martu 2003. Da se podsetimo: to je vreme vanrednog stanja i punog zamaha akcije 'Sablja' kada su demokratska prava bila ukinuta u Srbiji. Savet Evrope nije čekao uobičajenih i očekivanih 'akademskih 15 minuta' da prodje Sablja i da se vrate oduzeta demokratska prava, pa tek potom da primi Srbiju i Crnu Goru u svoje članstvo. Demokratska prava su bila 'oteta' jer se i dalje spore pravnici, političari i istoričari o tome da li je vanredno stanje doneto i sprovedeno na pravno valjani način ili ne.

11. Budućnost EU

U bližoj budućnosti EU će da bude oslabljena, dok je njen budući sadržaj u dužem roku neizvestan. Očekivalo se da će zemlje članice EU da ratifikuju novi ustav EU do kraja 2006. Francuska i Holandija su tome rekly ne na nacionalnom referendumu 2005. U Britaniji je raspoloženje naroda protiv ustava. U ovakvoj situaciji je budućnost ustava EU ostavljena po strani do 2009, a do tada će da bude 'period za razmišljanje'. U svakom slučaju, EU će da nastavi da funkcioniše po principima dogovorenim u Ugovoru iz Nice 2001.

Od zemlje koja ne ratifikuje ustav može, ali ne mora da bude zatraženo, da napusti EU (i ima status kao što ga ima Norveška ili Švajcarska – dakle van EU). Ali tako nešto ne može u stvarnosti da se zatraži od jedne Francuske ili Holandije. Kakav god da je ishod ustavne krize u EU, budućnost EU je u slojevitosti.

EU je počela veliki i vrlo ambiciozan projekat izražen u Lisabonu 2000. Cilj i želja je da EU postane 'najkonkurentnija privreda na svetu čija je ekonomija zasnovana na znanju' u roku od 10 godina. Više od polovine vremena je prošlo za ostvarivanje tog zadatka, ili više želje, ali vidnih pomaka nema, a uz Sjedinjene Države (i Japan), pojavili su se novi i vrlo dinamični konkurenti (Kina).

Pitanje je kada i u koji će sloj unutar EU da udju zemlje koje pregovaraju sa EU o ulasku (Turska i Hrvatska)? Britanija je zemlja koja se najviše zalaže za stalno proširenje EU. Najveća ironija je u tome što je Britanija zemlja koja je najmanje integrisana u EU jer je izvan evrozone i izvan Šengenskog sporazuma. Britanija se najsnažnije zalaže za stalno proširenje EU (verovatno da razblaži i oslabi EU), ali istovremeno ne želi da plati svoj deo finansijske cene takvog proširenja. To se najbolje videlo krajem 2005. kada se pregovaralo o budžetu EU za razdoblje 2007-13. Zemlje istočne i srednje Evrope koje su pristupile EU 2004. su bile ohrabrene britanskom podrškom prilikom svog ulaska u EU, ali posle tog pristupanja, iste zemlje su bile zaprepašćene i razočarane nevoljom Britanije da se izjasni u prilog budžeta EU koji bi olakšao prilagodjavanje novih zemalja na članstvo u EU. Neki su se prisetili stare priče o Danajcima i ozbiljno su posumnjali u dugoročniju pouzdanost Britanije kao partnera. (14)

Činjenica ostaje da buduća proširenja posle ulaska Rumunije i Bugarske nisu nikakav stvarni prioritet za EU. EU još uvek ima problema da apsorbuje 10 zemalja koje su joj pristupile 2004, brine je ustavna kriza i stanje monetarne unije kao najambicioznijeg integracionog projekta. Uz to pregovori sa Turskom o mogućem pristupanju ove zemlje će da naidju na brdo raznoraznih prepreka. Postoji otvoreno protivljenje pojedinih zemalja ulasku ove muslimanske zemlje u EU. Ovo je najočiglednije u Francuskoj, Austriji, Kipru i Nemačkoj. Jedna od značajnih prepreka je i vidjenje da je islam 'politički pokret koji pravi maskaradu kao religija.' (15)

Iako je to potpuno protiv temeljnih i pravno zagarantovanih principa o slobodi kretanja robe, usluga, kapitala i ljudi unutar EU, Francuska i Španija pokušavaju da blokiraju kupovinu domaćih preduzeća iz oblasti energetike od strane firmi koje su iz drugih zemalja partnera u EU. Isto pokušava da učini i Poljska u oblasti bankarstva. Takav novi nacionalni protekcionizam može ozbiljno da uzdrma jedinstveno tržište u EU i dovede u pitanje skoro pola veka ekonomske integracije. (16) Da li je EU postala preširoka i pređuboka? Da li velike i snažne zemlje unutar EU, u ovom slučaju Francuska, Španija i Poljska, primenjuju u ovim slučajevima osnovni geopolitički zakon da zemlje uvek prvobitno donose odluke u korist sopstvenog nacionalnog interesa?

EU je u krizi koja ima više dimenzija: administrativno-ustavno ustrojstvo; budžet; nezavršeno ekonomsko, političko, finansijsko i migraciono prilagodjavanje na istočno proširenje; vizija budućnosti EU; problemi povezani sa monetarnom unijom, da spomenemo samo neke.

Ko je mogao da pretpostavi 1980. kako će svet i Evropa da izgleda 1990? To nije pošlo za rukom ni zanesenjcima iz akademskih krugova. Prvi geopolitički zakon je da zemlje uvek donose odluke i pokreću akcije prvenstveno u sopstvenom nacionalnom interesu. Drugi opšti geopolitički zakon je da se politička stvarnost često brzo i lako menja. Zbog toga su predviđanja budućnosti duža od recimo pet godina podložna vrlo velikim greškama i teškim promašajima.

Pojedine države i savezi se (relativno brzo) raspadaju i stvaraju se novi. Postojeći savezi menjaju svoj sadržaj i smisao. Francuska, zemlja osnivač EU ili Evropske ekonomske zajednice kako se zvala 1957, gubi dozu interesa za EU jer posle istočnog proširenja EU ne može više da projektuje svoje nacionalne interese preko interesa EU. Geopolitičko okruženje u EU se bitno promenilo. Francusko i holandsko 'ne' ustavu EU 2005. nije bilo protivljenje Francuza i Holandjana budućoj EU, već delom protivljenje tome šta je EU već postala. EU je u ustavnoj krizi, a ustavna budućnost joj je neizvesna.

EU je postala i ostala izrazito slojevit organizacija tokom 1990-tih. Pojedini očekuju blistavu budućnost EU. Drugi porede sadašnje stanje u EU sa stanjem u kojem je bila bivša SFR Jugoslavija 1988. Treći smatraju da se EU kreće u pravcu zone slobodne trgovine (nešto dublje od sporazuma o oblasti slobodne trgovine između Sjedinjenih Država, Kanade i Meksika). (17) Neka vrsta slojevite ili možda 'skraćene' EU će sigurno da opstane. Srbija je jako mala zemlja koja treba da učini napore da se prilagodi EU. Kasno je, ali ne i prekasno uspostaviti čvršće i dublje odnose sa EU.

12. Zaključak

Stav autora u vezi sa pristupanjem Srbije EU je odavno iznesen u članku pod naslovom 'Podloga za brže razmišljanje' i objavljen je u Ekonomskoj politici 14.3.1988. Članak je bio ishod javnih predavanja i nastupa godinu dana ranije. Autor se zalagao za podnošenje molbe za otpočinjanje pregovora o pristupanju tadašnje SFR Jugoslavije EU. Tada je EU bila zajedničko tržište i bila je izdašna u davanju fondova nerazvijenim područjima u zemljama članicama. Da smo tada pregovarali i ušli u EU, a to je bilo moguće (setimo se ponude Djanija de Mikelisa i drugih zvaničnika), sve bi bilo lakše, brže, jeftinije i tada bi se sigurno izbegao rat i tegobe koje su sledile. U doba kada se autor javno zalagao za pristupanje EU, ne zaboravimo da je to bilo razdoblje jednopartijskog sistema, po spomenutom članku ali i po ostalima koji su sledili u dnevnoj i stručnoj štampi, odmah je osuto samo 'drvleje i kamenje' sa mnogih strana.

Niko autoru do sada nije pokazao ili ukazao na neki objavljeni članak koji se zalagao za pristupanje naše otadžbine EU, a koji je bio objavljen pre autorovog. To što je negde neko verovatno govorio na tu temu, to nije prevazilazilo granice kućne ili neke zatvorene salonske rasprave. Autor bi voleo da zna u kom su tada forumu Saveza komunista bili 1987-88 sadašnji veliki javni pobornici ulaska Srbije u EU i šta su tada javno govorili i objavljivali, ako su imali šta da kažu na tu temu. (18)

Sada je EU jedinstveno tržište i uključuje monetarnu uniju za 12 zemalja, a Srbija je osiromašila i zaostala. Pristupanje EU je jako otežano jer su standardi bitno pooštreni u odnosu na 1988, a EU ima mnogo manje volje i sredstava na raspolaganju za pomoć nerazvijenim regionima u odnosu na njihove potrebe. Rumunija i Bugarska su potpisale ugovore o pristupanju EU, ali nova proširenja EU nisu nikakav prioritet za EU. Prioritet EU je rešavanje duboke ustavno-administrativno-upravne i političke krize u EU.

Treba stremiti opštim ciljevima EU, ali u isto vreme zvaničnici Srbije mora da naprave i prikažu domaćoj javnosti jasnu analizu:

- Šta se i kada dobija ulaskom u EU u kratkom, srednjem i dugom roku?
- Koliko to staje i čega moramo da se uskratimo u kratkom, srednjem i dugom roku?
- Kakva su iskustva zemalja koje su ušle u EU 2004? Šta tu može da se nauči? Da li su ove zemlje srećne i zadovoljne? Poljska, recimo, postaje sve više skeptična i hladna zemlja prema EU i nepredvidiva u pogledu dalje integracije. (19) Slična situacija je i u Češkoj.
- Zbog čega se pojedine zemlje EU okreću ka 'ekonomskom nacionalizmu' (čak protekcionizmu) umesto da prihvate dalju integraciju tržišta sa partnerima u EU? (20)

Velika opasnost na putu ka EU je način na koji se on prezentuje ili nameće narodu u Srbiji. U neku ruku to se čini na neokomunistički način. Do 1989. je zvanična politička ideja vodilja u bivšoj Jugoslaviji bio komunizam. Sada je ta crvena zvezda zamenjena žutom zvezdom EU. Kao što se ranije povezko gledalo (da budemo blagi) na one koji se nisu slagali sa crvenom zvezdom, sada se od mnogih na isti način gleda na one koji nisu za novu

(ili prefarbanu) žutu zvezdu.

'Ratoborno' prezentovana evropska integracija Srbije od strane mnogih domaćih političara na udarnički način može samo da izazove otpor u narodu prema EU. Prvenstveno zbog toga što se tako nešto već dugo obećava, čine se ozbiljni državni napori na tom putu, ali ništa opipljivo i vidno narod ne oseća u stvarnosti. Setimo se samo pitanja viza. A jednom, ako i kada se pristupi EU, pitanje je u koji će 'spoljašnji' krug unutar Unije Srbija da pristupi. Ovo se mora jasno unapred predočiti narodu naše otadžbine, ali to se na žalost ne čini.

Potpuno neodmerena, neodgovorna i 'olako obećana brzina' ulaska Srbije u EU do određene godine (neke 2012.) od strane pojedinih političara u Srbiji i slast od koristi koje ovo sobom donosi nema nikakvog utemeljenja u stvarnosti. Kao što smo već primetili u ovoj raspravi, za takve stvari se mala Srbija (u stvarnosti) mnogo ne pita.

Treba odati priznanje i poštovanje dobrom delu političara u Srbiji jer oni mnogo znaju o politici. Medjutim, oni znaju manje o ekonomiji, još manje o EU, ništa o njenoj unutrašnjoj dinamici i još manje od ništa o njenoj budućnosti! To ne zna niko. Ne zna se da li će 2012. EU da postoji. Da li će do tada da dodje neki politički ili ekonomski cunami i kakav će da bude njegov uticaj? (Energetska kriza, zarazne bolesti, monetarni šok, teroristički napadi, rat, prirodne nepogode, demografska kriza,...) Ako EU bude postojala, koja će da bude njena sadržina i oblik? Da li će tako nešto da bude primamljivo za zemlje da ostanu u članstvu EU? Da li će neke da je napuste? (21) Setimo se nedavnih raspada raznih saveznih država u Evropi (SSSR, Čehoslovačka, SFRJ, Srbija i Crna Gora) ili vojnopoličkih i ekonomskih saveza (Varšavski pakt, Savet za uzajamnu ekonomsku pomoć). I setimo se ozbiljnih političkih 'zaklinjanja' na večnu vernost tim državama i savezima. I setimo se kako je sve to prošlo. Jako brzo (geopolitika).

Imajmo istovremeno na umu da je budućnost pojedinih država u EU neizvesna. Postoje snažne regionalne tendencije ka još većoj autonomiji od postojeće, čak nezavisnosti. Setimo se samo Belgije (flamanski i valonski deo), Španije (Katalonija i Baskija), severa Italije, Francuske (Korzika), Britanije (Škotska, Vels i Severna Irska). Da ne spominjemo Balkan, Bliski istok, Afriku ili Aziju (Šri Lanka, Filipini, Kašmir,...) Da li će još uvek da postoji monetarna integracija u EU i da li će još uvek da postoji evro? (22) Da li će takva EU da bude prihvatljiva, primamljiva i potrebna Srbiji? Sve to treba uključiti u javno razmatranje i odlučivanje.

Postoje ogromne i primamljive koristi od ulaska zemlje u EU. Ali priprema za ulazak zemlje u EU je povezana sa jako velikim troškovima, rizikom i neizvesnošću. Na tom putu Srbija može da pruži, voljno ili nevoljno, ozbiljne i dugom roku nepovratne stvari i prava, a bez garancije da će na kraju procesa pristupiti EU. Medjutim, ostati izvan EU može da predstavlja još veći rizik, neizvesnost i opasnost. Ima ipak više zemalja koje teže da se priključe EU nego što ih ima koje razmišljaju (za sada) da je napuste. Na kraju, ipak ostaje na narodu da odluči o ovako bitnom pitanju po našu otadžbinu, ali krajnja odluka naroda mora da bude utemeljena na dobroj prethodnoj obaveštenosti. Festina lente! (Potrči polako.)

Novi Sad, 25.9.2006.

Fusnote:

1. Zahvalan sam Dragošu Kalajiću na predlogu i podsticaju da napišem ovu raspravu. Djordje Vukadinović je predložio završni oblik ovog teksta. Mirjana Racić mi je takodje pomogla u pisanju, a da toga nije bila ni svesna. Ljiljana Jovanović je sa pažnjom pročitala tekst i savetovala kako da ga učinim jasnijim. Izneti stavovi predstavljaju isključivo lično gledište autora i ne obavezuju nikog drugog.

2. Ovde se misli na društveno-političko uređenje države i ponekad na državne granice. Setimo se relativno brze promene sistema u zemljama istočnog bloka početkom 1990-tih godina. Ili na brzi procvat kvinslinških sistema za vreme Drugog svetskog rata.

3. The Economist, 'Outgrowing the Union' A survey of EU, 25.9.2004, str. 9.

4. Kada je 2005. u BJR Makedoniji bio utamničen vladika Srpske pravoslavne crkve Jovan, EU je jedva primetno i blago protestovala protiv takvog postupka jer je smatrala da je takav postupak neprimeren i neopravdan. Ipak postojao je izvestan blagi protest EU. Zamislite samo šta bi se dogodilo kada bi neko u Srbiji utamničio nekog biskupa ili hodžu? Kakav bi tu tek bio protest i pritisak EU na Srbiju? Kada se, recimo, ponekad sporečkaju pripiti i kad u svadji padne par teških reči ili šamara često i odmah dodje do intervencije Evropskog parlamenta, Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, EU,... jer takav ispad može da bude ishod medjunacionalnih sukoba. Srbiju treba odmah disciplinovati. A kada na Kosovu i Metohiji dodje do masovne, vodjene i dobro organizovane bune, napada na one koji nisu Albanci i spaljivanja 30 crkava i manastira, kao što je to bio slučaj recimo 17. i 18.3.2004. (19 ubistava, uništenje 600 kuća i proterivanje 4.000 lica) pred očima brojnih i dobro opremljenih NATO trupa, tada... Istovremeno treba da se setimo 11.3.2001. kada su talibanski muslimani u Avganistanu srušili dve velike statue Bude uprkos bučnom medjunarodnom diplomatskom pritisku da se to ne čini. Posle takvog nepotrebnog i nerazumnog rušenja navedenih verskih objekata, digla se ogromna i snažna buka u medijima širom sveta. Tako velika buka i politički pritisak širom sveta su izostali kada je došlo do uništenja hrišćanskih svetinja iz 14. i 15. veka na Kosovu i Metohiji. Videće se uskoro i stav EU i njenih zemalja članica u vezi sa konačnim statusom Kosova i Metohije. Kakav god da bude taj stav EU i ostalih bitnih igrača na medjunarodnoj političkoj sceni, efekat će biti kao pad staklene vaze sa velike visine: udar je najснаžniji na mestu na koje je pala vaza, ali rasprskavanje srče će da povredi okolinu. Prilično široku.

5. Kada je 2005. bio ubijen bivši libanski premijer Rafik Hariri, 'medjunarodna zajednica' je osnovala komisiju za istragu i istinu o ovom atentatu. Takva medjunarodna komisija nije osnovana u slučaju atentata na premijera Srbije Zorana Djindjića koji je bio na vlasti i koji je bio prihvaćen i slavjen kao veliki prijatelj zapadnog demokratskog sveta. Zbog čega ta ista 'medjunarodna zajednica' nije osnovala komisiju za istragu i istinu o ovom atentatu? Da li zbog toga što bi moglo da ispliva na površinu nešto neprijatno i zaprepašujuće?

6. The European Voice, 28.3.2003, str. 14.

7. The Economist, 'Outgrowing the Union' A survey of EU, 25.9.2004, str. 15.

8. Evropski Savet (institucija EU) ne treba mešati sa Savetom Evrope koji je posebna institucija na koju ćemo se osvrnuti kasnije.

9. Fisher, S., R. Sahay i C. Végh (1998). 'How far is eastern Europe from Brussels?', IMF Working Paper, WP/98/53, str 28. Economic Commission for Europe (2002). Economic Survey of Europe 2002 No.1. New York:

United Nations, str. 183.

10. G. Parker i H. Simonian, 'De Villepin blames EU malaise on enlargement', Financial Times, 27.1.2006; G. Parker i C. Condon, 'Some Balkan states may find EU's door closed', Financial Times, 07.4.2006.

11. E. Krasniqi i M. Beunderman, 'Merkel moots 'privileged partnership' for Balkans', EUobserver, 17.3.2006.

12. Sinn, H. (2004). 'EU enlargement, migration and the new constitution', CESifo Working Paper No. 1367, str. 17.

13. U razdoblju maj 2004 – avgust 2006 u Britaniju je zvanično migriralo 447.000 radnika iz srednje i istočne Evrope (najviše iz Poljske). Njih 427.000 je dobilo dozvolu za rad. To je 30 puta više migranata nego što je bilo očekivano u Britaniji (H. Mahony, '427,000 migrate to UK since EU enlargement', Euobserver, 23.8.2006).

14. J. Cienski, G. Parker i J. Thornhill, 'Friction with UK causes Poland to look for new allies', Financial Times, 12.12.2005.

15. 'Leading article: An end to tolerance', The Sunday Times, 12.2.2006.

Postoji međudržavna Organizacija islamskih država (Organization of the Islamic Conference) koja zastupa interese preko 50 država članica i koja ima stalnu delegaciju pri UN. Bilo bi zanimljivo videti reakciju 'medjunarodne zajednice' na osnivanje Organizacije pravoslavnih država pod vodstvom Rusije (ili Grčke) ili na osnivanje Organizacije hrišćanskih država koja bi unutar UN zastupala sopstvene interese.

16. G. Parker, 'Barbed response: how Europe could be rent asunder by barricades to business', Financial Times, 22.3.2006.

17. Stratfor, 'Europe's new trade approach', 18.9.2006.

18. Pojedini od takvih sada sede u raznim nevladinim organizacijama. Ovakve grupe gradjana niko nije izabrao na izborima. One su tu da 'guraju' pojedine specifične interese. Neke od ovakvih organizacija su za poštovanje (zaštita zdravlja, zaštita prirode i sl.) dok su druge očigledni Trojanski konji i janičari. Javnost ima pravo da zna ko plaća takve organizacije jer će tada biti jasnije poreklo i usmerenje njihovog delovanja.

19. Stratfor, 'EU: protectionism versus progress at the EU summit', 23.3.2006; 'Her own voice', The Times, 28.6.2006; 'Last days of Poland's EU springtime?', European Voice, 08.6.2006. str 7; J. Cienski i G. Parker, 'Polish purge of pro-Europe officials prompts fears', Financial Times, 25.7.2006.

20. Primeri uključuju Francusku, Španiju, Poljsku i Italiju u vezi sa bankarstvom i energijom. (G. Parker 'EU states 'falling to open single market'', Financial Times 18.7.2006.)

21. P. Minford, V. Mahambare and E. Nowell (2005). **Should Britain Leave the EU?** Cheltenham: Edward Elgar

22. Od 2010. počinje masovni odlazak generacije rođene posle Drugog svetskog rata u penziju. Doći će do velikog pritiska na državne budžete u zemljama u kojima država garantuje penzije. Biće izuzetno teško održiv aranžman unutar evrozone o zadržavanju budžetskog deficita do 3% od društvenog proizvoda. Ili će doći do sniženja garantovanih penzijskih obaveza (ovo može da izazove masovne proteste) ili će doći do velikog i neželjenog 'zemljotresa' unutar evrozone (koji može možda da se predvidi). Obratite veliku pažnju na evrozonu po ovom pitanju u razdoblju 2010-15. Uz ovo, zemlje u evrozoni imaju zajedničku monetarnu, ali ne i zajedničku fiskalnu politiku što otežava funkcionisanje zone monetarne integracije. Evropa je puna primera monetarnih unija zasnovanih na zlatu koje su se raspale. Sadašnja monetarna unija je zasnovana na (za sada) vrlo čvrstom obećanju država članica. Ali to je samo obećanje. Videćemo šta će se dogoditi kod prve veće krize.

Literatura

Jovanović, M. (2004). 'Eastern enlargement of the EU: a topsy-turvy endgame or permanent disillusionment', Journal of Economic Integration, vol. 19, pp 830-868.

Jovanović, M. (2005). **The Economics of European Integration**. Cheltenham: Edward Elgar.

Jovanović, M. (2005). 'Turkey in the European Union: Euthanasia or the Rejuvenation of Europe?', Associazione Universitaria di Studi Europei (AUSE), Venice, July.

Jovanović, M. (2006). **The Economics of International Integration**. Foreword by Richard G. Lipsey, Cheltenham: Edward Elgar.

Jovanović, M. (2006). **Evropska ekonomska integracija**. Beograd: Ekonomski fakultet.